

Tijdruimte. Een uurwerk voor tijd en ruimte in het stadhuis van Veenendaal

Tijd en ruimte zijn ingewikkelde begrippen. Tijd lijkt vaak relatief: als je ergens op moet wachten kan dat langer dan 'normaal' duren, terwijl ruimte een meer statisch begrip is. De ruimte is er altijd en overal, de tijd is nu maar ligt tevens in ons verleden en in onze toekomst. Ze werden als aparte eenheden gezien totdat Albert Einstein ontdekte dat tijd en ruimte niet los van elkaar te zien zijn. Toch beleven we dat in ons dagelijks leven anders. Tijd is daar maar al te vaak niet meer dan de wijzers van de klok, of de cijfers op je iPhone. Maar na een vlucht, als je je klok gelijk zet aan de plaatselijke tijd, besef je even dat de tijd verbonden is aan een plaats op aarde, en dus aan ruimte.

Het is dat besef dat Michiel Kluiters (1971) in zijn werk *Tijdruimte* (2011) zichtbaar en ervaarbaar maakt. 'Tijd' zo zegt hij, 'is de reis die de aarde aflegt in het zonnestelsel.' De dingen voltrekken zich dus niet alleen in de tijd maar ook in de dimensie ruimte. Kluiters maakte *Tijdruimte* voor de nieuwbouw van het gemeentehuis van Veenendaal. Het hart van het werk bestaat uit twee uurwerken op de 28 meter hoge toren: een bovenop het carillon, de ander hangt als een stadsklok hoog tegen de gevel van dit hoogste punt in de omgeving. In de minutenwijzer van het geveluurwerk zit een camera verborgen. Deze filmt als het ware de tijd, want omdat Kluiters de cijfers van de klok haaks op de gevel plaatste is er altijd een cijfer of een deel daarvan in beeld. Maar wat de wijzer ook filmt is de ruimte achter het cijfer: de ruimte parallel aan de toren. Op de hele uren wijst de camera op de twaalf en het luchtruim daarachter. Om kwart voor en kwart over zien we de stad links en rechts van de toren, en om half kijken we bovenop het trottoir. Hetzelfde geldt voor het uurwerk op het carillon. Daar filmt een zelfde *high-definition* camera de uren, maar omdat de klok er horizontaal is geplaatst zien we in de panoramabeelden die dat oplevert telkens een hapje van de stad. Die 'taartpuntjes' komen overeen met de kompasroos en dus met onze ruimtelijke oriëntatie. Om twaalf uur wijst de camera in exact noordelijke richting, om drie uur naar het oosten enzovoort.

De camerabeelden uit de beide uurwerken zijn binnen in de wachtruimte van het gemeentehuis op twee monitoren te zien. De beelden vernieuwen elke seconde waardoor je de beweging van de wijzers goed kunt waarnemen. Beide monitoren vormen dus samen een klok: je ziet de minuten, de uren en de seconden. Maar je ervaart vooral de ruimtes die de camera's op dat moment in beeld brengen. De beweging van de minutenwijzer die de ruimte langs het gebouw langzaam aftast en bij momenten een verre horizon, of dichterbij het stadsleven in het nieuwe centrum in beeld brengt.

Vier dimensies

Zo legt Kluiters een fraaie verbinding tussen het draaien van de klok en het draaien van de wereld. De titel verwijst naar een natuurkundig begrip dat de vier dimensies van ons universum bevat: drie dimensies in ruimte (lengte, breedte, hoogte) en de dimensie tijd. Hoewel tijd en ruimte al in oeroude zonnecalenders zoals Stonehenge zijn verweven, is hier de richting precies omgekeerd. De kunstenaar verandert letterlijk het perspectief van de kijker. Vervat een zonnewijzer de aarde en haar draaiing in een enkel streepje schaduw en een tijdsaanduiding, hier wordt de toeschouwer teruggeworpen in het midden van de klok. Vanuit verschillende duizelingwekkende standpunten wordt hem een verre blik op de wereld geboden.

Maar met het tijd lezen vanaf de 'monitorenklok' plaatst Kluiters ook Veenendaal zelf in een breder verband. De kleine wijzer op het carillon strijkt over de ruimte en maakt vlijmscherpe panoramabeelden. Die verplaatsen de blik letterlijk en figuurlijk naar een ander perspectief op de stad.

Maar er is nog een aspect aan dit werk. Een derde monitor in de wachtruimte toont foto's van Veenendaal. Een deel van die foto's is gemaakt door Michiel Kluiters, een ander deel komt uit het uitzonderlijk rijke beeldarchief van de gemeente, met onder meer foto's van haar industriële verleden. Daarnaast is het de bedoeling dat bewoners hun eigen foto's via een aan het kunstwerk verbonden website uploaden in dit archief. Al deze beelden uit de verre en nabije geschiedenis van Veenendaal zijn geografisch gecodeerd. Elk uur toont de monitor foto's die precies is de as van de urenwijzer liggen. Naast het panoramabeeld van de urencamera verschijnen dus foto's uit dat deel van het panorama dat precies in het verlengde van de urencamera ligt. De website is op de vierde en laatste monitor te zien. Daar kun je ook de beelden uit de beide uurwerken van de afgelopen 12 uur terugzien. Het 'oude' en 'nieuwe' Veenendaal is zo telkens naast elkaar te zien. Een extra betekenis binnen dit kader is de huidige groei van Veenendaal, dat met haar vernieuwing van het stadscentrum en de uitbreiding in oost zelf naar een andere dimensie groeit.

Met het mechaniseren van de tijd zijn we vergeten dat de tijd met de beweging van de aarde te maken heeft. Het is opvallend dat Kluiters de nieuwste technieken gebruikt om ons terug te brengen naar dat begrip. Het gebruik van eigentijdse media is kenmerkend voor zijn werk en, meer recent, zijn interesse in instrumenten die tijd en ruimte meten. Zoals de kunstenaars uit de jaren 70 grote Land Art werken maakten waarin de verschillende dimensies van de wereld en ons zonnestelsel werden gevat, zo maakt *Tijdruimte* datzelfde ervaarbaar maar op een heel andere manier. Via moderne media en via de onontbeerlijke input van de toeschouwer.